

itüdergisi/a
mimarlık, planlama, tasarım
Cilt:2, Sayı:1, 51-59
Mart 2003

Tatil köylerinin okunabilirliğinde çevre işaretlerinin rolü

Ömer EREM*, **Uğur ERKMAN**

İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 34437, Taksim, İstanbul

Özet

Bu çalışmada mimari çevrenin okunabilirliğinde önemli bir bileşen olan “çevre işaretleri”nin turizm amaçlı bir yerleşme türü olan “tatil köyleri”nin mekansal olarak okunmasındaki rolü değerlendirilmiştir. Değerlendirme için Antalya İli Belek beldesinden üç adet tatil köyü seçilmiş, seçilen tatil köylerinde çevre işaretlerinin bireyler tarafından seçimini tespit etmek için anket yöntemi kullanılmıştır. Anket bireyin tatil köyü ile ilgili hatırladığı elemanların açık uçlu sorularla ve “bilişsel harita” çizimi ile tespitini sağlamıştır. Buna göre bir tatil köyünde, sahip olduğu rekreasyon ve dinlenme amaçlarına bağlı olarak bireylerin tespit ettikleri çevre işaretleri ortaya çıkarılmıştır. Bu veriler bize yeni bir tatil köyü tasarımında yüksek düzeyde okunabilirlik sağlanmasında çevre işaretlerinin ne tür özelliklere sahip olması gerektiği ile ilgili birtakım sonuçlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Çevre işaretleri, okunabilirlik, tatil köyleri.*

The role of the landmarks in the legibility of holiday villages

Abstract

In this study the role of the “landmarks” which are one of the most important components in the legibility of an architectural environment has been evaluated in the spatial reading of the resort type “holiday village”. Legibility means the ease of recognition and organization of parts of an urban space. Theoretically it has six components: landmarks, routes, nodes, edges, districts and complexity. Landmark is one and most important organizer of this process. A legible space rescues from being lost, eases quick move, develops a common sense psychology, gives emotional trust, increases potential density in experience and decreases chaos, anger and unconscious crowd in space. Landmarks helps to decrease all negative space effects on human psychology. In an urban design all the elements to be selected as a landmarks have to be found out. These findings can guide a new design to be much more legible and preferred. One of the methods of this kind of research is a case study in that environment. As an urban environment three holiday villages in the Mediterranean shores of Antalya-Belek have been selected for this evaluation. A questionnaire that determined the architectural elements chosen by the subject with open-ended question types and a “cognitive map” drawing exercise has been used. As a result the landmarks with relation to all recreation and resting facilities have been found out. These data have given us conclusion on the features of landmarks to develop a high level legibility for a holiday village settlement design study.

Keywords: *Holiday villages, landmarks, legibility.*

---

*Yazışmaların yapılacağı yazar: Ömer EREM. omer.erem@itu.edu.tr; Tel: (212) 293 13 00 dahili: 2384.

Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde tamamlanmış olan "Tatil köylerinin okunabilirliğinin değerlendirilmesi üzerine bir yaklaşım" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır. Makale metni 16.04.2003 tarihinde dergiye ulaşmış, 02.06.2003 tarihinde basım kararı alınmıştır. Makale ile ilgili tartışmalar 30.09.2003 tarihine kadar dergiye gönderilmelidir.

Giriş

Kentsel mekanda okunabilirlik

Okunabilirlik dilbilim tabanlı bir kavramdır. Yazı karakterlerinin birbirleri ile ilişki kurmalarını olası hale getiren bir değişkendir. Bu durum harf karakterlerinin formu, aralarındaki mesafeler, karakter genişlikleri gibi özellikleri içerir. Örneğin, aynı yazı karakterine sahip farklı harf ve sayıların okunabilirlik düzeyi yüksektir (Anon, 2003). Yazının okunabilirliği tamamen karakter gruplarının bir kelime olarak ayırt edilmesini ve sonuçta insanın o metni okumasını sağlar. Eco (1991)'nin bu noktada “açık yapıt” kavramıyla ifade ettiği yaklaşıma göre, okuma için okuyucuya tek anlamın empoze edilmesi önlenmelidir; o metnin söylemediği ancak varsaydığı şeyleri de bulup çıkarması sağlanmalıdır.

Okunabilirlik aydınlık seviyesi, arka plan zıtlığı ve okuyan kişinin özüne, okuma mesafesine bağlı olarak değişmektedir. Bu özellikleri nedeniyle okunabilirlik çevresel ve mimari bir kavram olarak kullanılabilir. Kaplan ve Kaplan (1982)'a göre okunabilirlik bir kişinin kaybolmadan çevresini kapsamlı bir şekilde keşfetmesini sağlayan çevre özelliğidir (Nasar, 1988). Lynch (1960)'e göre ise parçaların belirgin bir düzen içinde fark edilmesi ve organize edilmesi kolaylığıdır. Aydın (1999)'ya göre çevrenin okunması kentsel mekana ait görsel imgelerin ve kodların sürekli birbirine dönüşen kavramlarla yeniden üretilmesidir. Uyum, düzen ve basitlik bir çevrenin okunabilmesinde gerekli olan özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Lynch, 1960).

Okunabilirlik bakımından kentsel mekan birbirleri arasında pozitif, negatif, kapalılık, büyüklük ve dinamizm gibi mekan ilişkilerine sahip üç boyutlu yapı topluluklarının birbirlerine iki boyutlu düzlemler ile bağlandığı büyük boyutlu ancak harita üzerinde belirlenebilir sınırları olan bir yerleşme türü olarak tarif edilebilir.

Okunabilirliğin bileşenleri

“Bir kent alt parçalarına ayrılabilir, o parçalar hakkında incelemeler yapılabilir, ancak bu ayrılmış elemanları bir araya getirmek için

geleneksel geometrik veya kartografik metotlar kullanılmaz” (Banai, 1999). Çünkü bu elemanlar bir haritanın alt parçaları olmak yerine, zihinsel düzeyde birbirinin alanına giren ve çoğunlukla zihinsel olarak gösterilebilen birimler olacaktır.

Kentin okunabilirliği kavramı ilk olarak Lynch (1960)'in Amerika'da üç kent üzerinde yaptığı araştırmada ortaya atılmıştır. Lynch'e göre kentsel mekanın okunabilirliği, kentsel mekanın kolayca fark edilmesi ve belirli bir doku olarak organize edilmesi kolaylığıdır. Düzenli, okunabilir bir kentsel mekan somut bir referans sistemi, bir aktiviteler veya bilgi düzenleyicisi olabilir. Böyle bir yapı bireye seçme olanağı ve daha fazla bilgi edinme için başlangıç sağlar.

Lynch'e göre kentin okunabilirliğini beş elemanın özelliklerinin anlaşılması etkilemektedir: yollar, düğüm noktaları, bölgeler, çevre işaretleri ve kenarlar. Ancak bu sınıflama kentsel mekandaki elemanları içermez, bu nedenle burada kentin yapısal elemanları olan binaların kendi özelliklerinin değişkeni olarak karmaşıklık kavramını eklemek gerekmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Kentsel mekanın okunabilirlik bileşenleri

Okunabilirliğin gerekliliği

Kentsel ortamda yaşayan günümüz insanının en önemli ihtiyaçlarından biri, yaşadığı kentte rahat, huzurlu ve zaman kaybı olmadan hayatını devam ettirmektir. Bu şartlar ancak iki ve üç boyutlu mekansal düzeyde açık-seçik bir kentsel planlama ile olabilir. Buna göre açık-seçik bir kentsel planlamanın avantajları şunlardır:

- Kaybolma hissinden kurtulma sağlar (Wener ve Kaminoff, 1983).
- Kolay ve hızlı hareket etmeyi ve yön bulmayı kolaylaştırır.
- Sosyal açıdan toplumsal ortak grup psikolojisinin gelişmesini sağlar.
- Duygusal güven verir (Yeung ve Savage, 1996).
- İnsan deneyiminde potansiyel derinliği ve yoğunluğu artırır.
- Duygusal tatmin, organizasyon ve iletişim için bir altyapı, günlük deneyimimize bir derinlik verir.
- Karmaşayı, kızgınlığı, gereksiz kalabalıklaşmayı ve duygusal rahatsızlığı azaltır.

Yukarıda sayılan faktörlere karşılık, bilinmeyen çevreler bizim üzerimizde özel istekler uyandırır. Ancak, en basit düzenekler anlamlı hale gelmek amacıyla düzenlenmezse, bir bilgi karmaşası olarak kalabilir (Pollet ve Haskell, 1991).

Okunabilirlik bileşenlerinden çevre işaretleri

Çevre işareti kavramının tanımı

İngilizce’de “landmark” olarak bilinen çevre işaretleri kavramı Türkçe’ye çeşitli kelimelerle çevrilmiştir: röper noktası (Hasol, 1998), referans noktası (Aydınlı, 1999), dönüm noktası (Avery vd., 1979), bir bölgeyi/araziye sınırlayan simge (Atalay, 1999). Bunların dışında işaret, çevre işareti, arazi işareti gibi kavramlar da kullanılmıştır. Bu çalışmada çevrenin okunabilirliği değişkeni olarak “çevre işareti” kavramı kullanılacaktır.

Curl (1992)’e göre, çevre işareti “Bir sınırın ant veya işaretleyicisi, karakteri, kalitesi ve boyutları ile kültürel önemi olan bir bina veya strüktür” olarak tanımlanmıştır. Belingrad ve Peruch (2000)’a göre bir “çevre işareti” birey için mekansal ölçekte anlamlı, dikkat çeken herhangi bir özelliktir ve yön bulmayı, yönelmeyi ve mekanın okunmasını destekler.

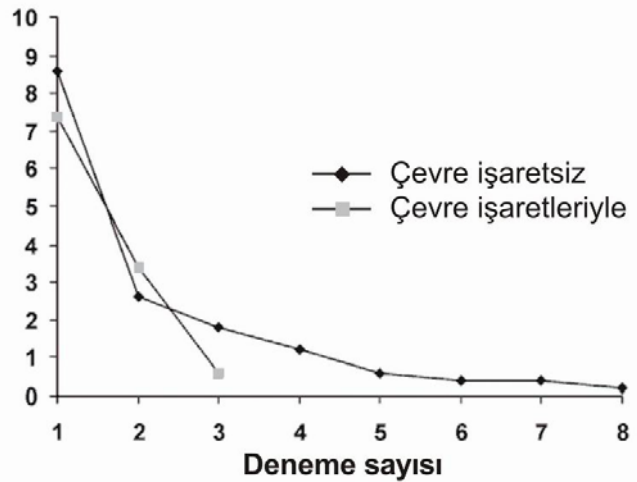
Lynch, (1960)’e göre çevre işareti, yer ve yönelme hissi veren, statik ve fark edilebilir ancak gözlemcinin içine giremediği dış referans noktalarıdır. Bunlar genellikle basitçe tanımlanmış

fiziksel nesnelere; bina, işaret, bir mağaza veya dağ olabilir. Kullanımı birçok olası eleman arasından bir tanesinin seçilmesi ile olur. Bazı çevre işaretleri uzaktan görülür. Bazıları ise yereldir ve sadece belirli bir noktadan görülebilir, kimlik oluşumunun ipucudur. Lynch’e göre ana ve ikincil tipte çevre işaretleri vardır. Bazı araştırmacılara göre üçüncü tip çevre işareti ise, belirli bir grup insan veya birey tarafından paylaşılandır (Al-Kodmany, 2001).

Çevre işaretlerinin önemi

İçinde bulunulan çevrede insanın o çevreyi okumasında çevre işaretlerinin varlığının önemi ve gerekliliği vardır. Yapılan araştırmalarda çevre işaretlerinin belirlenebildiği bir çevrenin okunması, çevre işaretlerinin varlığının algılanamadığı bir çevreye oranla daha az hata ile yapılabilmektedir (Jansen-Osmann, 2001) (Şekil 2).

Yanlışlık yapma sayısı

Şekil 2. Çevre işaretlerinin varlığına göre çevrenin okunmasında yapılan hata sayısı (Jansen-Osmann, 2001)

Lynch (1960)’e göre bir yol çevre işaretlerinin yardımıyla daha kolay öğrenilir. Hedefe doğru yönelmeyi sağlayan çevre işaretleri ağ içinde diğerlerinden daha stratejik konumda yer alır ve diğerlerinden daha iyi hatırlanırlar.

Çevre işareti seçiminde etkili olan biçimsel etkenler

Çevre işaretlerinin seçiminde, mimari çevre içindeki mekansal düzenlemelerin oluşturduğu ilişkiler etkili olmaktadır. Buradaki çevre işareti

seçim örnekleri kişiye göre değişkenlik gösterir. Bir düzenleme ilkesinin uygulanması ile seçilen çevre işareti başka bir prensibin uygulanması ile tamamen farklı olabilir. Ancak, genelde mimari kompozisyondaki açıklık ve bitmiş kararlar tercih edilen oluşumlar olmaktadır (Moughtin, 1992). Çevre işareti seçiminde etkili olan düzenlemeler yakınlık, gruplama ve benzerlik, farklılaşma, yüzey dokusu ve malzemelerdir:

1. Yakınlık, gruplama ve benzerlik:

- Yakınlık işaretleri
- Yakınlık grubu dışındaki işaretler
- İşaretsizlik durumları

2. Farklılaşma:

- Boyut farkı (birlik, düşeylik ve yataylık, orantı ve büyüklük)
- Renk farkı (tek renk kullanımı, benzer ve uyumlu renkler, zıtlık ve renk farklılıkları)
- Konum farkı
  - Mekan türü (kapalı mekan, kapalı olmayan mekanda işaret seçimi, kapalı olmayan mekanda işaret seçilememesi,
  - Kuşatan mekanın formu (iki boyutlu yüzey, dışbükeylik, içbükeylik)
  - İçinde yer aldığı ritimde yarattığı değişim (şekilde olağanüstü boyut farklılaşması, şekil farklılaşması, konum farklılaşması)
  - Gözlemciden olan mesafesi ve yerden yükseklik
- Form
  - Formun bir, iki veya üç boyutlu yatay veya düşey kullanımı
  - İşaretin biçiminin silüette çevresinden yarattığı çizgisel farklılıklar
  - Karmaşık bir çevre içinde asal formun olduğu gibi veya deforme edilerek kullanımı
  - Karmaşık olmayan bir çevre içinde asal formun olduğu gibi veya deforme edilerek kullanımı
  - Açık mekanda veya doğal çevre içinde asal formun olduğu gibi veya deforme edilerek kullanımı
- Simetri ve Asimetri

3. Yüzey Dokusu ve Malzemesi

- Görsel özellikler

- Şekil-zemin ilişkisi
- Renk
- Yoğunluk
- Algılama mesafesi
- Türü ile seçilme ilişkisi

Çevre işareti seçiminde etkili olan diğer etkenler

Çevre işaretlerin seçimi sadece biçimsel, fiziksel ve mekansal ilişkiler ile yapılmamaktadır. Bunlar dışında etkili olan faktörler kişinin zihinsel, kültürel özellikleri ve zaman değişkenidir.

Yeung ve Savage (1996) tarafından dokunulmayan elemanlar olarak tarif edilen ve sadece zihinsel olarak var olan, çevre işareti seçiminde etkili olan özellikler şunlardır:

- Duygusal içerik
- Yer kavramının oluşumu
- Duygusal karşıtlıklar
- Hatırlanabilirlik
- Sembolik statü
- Kültür
- Mekanda kalış süresi

Çevre işareti tespitinde değerlendirme yöntemleri

Çevre işaretlerinin seçimi kişiye ve çevrenin şartlarına göre değişkenlik gösterir. Bu nedenle bir mekanda elemanların çevre işaretleri olarak seçilmelerinde kesin kurallardan bahsetmek mümkün olmaz, ancak buna karşılık okunabilirliğe yardımcı olan ve genel kabul görmüş ve insanların çoğunluğu tarafından seçilen elemanlardan söz edilebilir. Bu elemanların seçimi genel yerleşme yapısına göre değişkenlik gösterir ve neler olduğunun değerlendirilmesi için geçmişte şu yöntemler kullanılmıştır:

- Anket: Sıralama seçenekli sorular, sırasız seçenekli sorular, sıralama oluşturma soruları ve açık uçlu sorular bu araştırmada kullanılabilir soru türleridir.
- Bilişsel harita oluşturma: İnsan boş bir kağıda veya sınırları belirlenmiş bir plan üzerine, çevre içinden hatırladığı elemanları çizerek veya yazı ile gösterir.

- Doğrudan deneyim: İnsanların bildikleri mekan içindeki davranışları kullandıkları referans noktaları ile birlikte kaydedilir.
- Takistoskobik görüntüler: Çevre içinde önemli elemanları resim üzerinde seçim tekniğidir.
- Doğru-yanlış seçimi: Kişiyi bir çevre ile ilgili bir doğru ve bir de yanlış resim gösterilir. Kişi iki görüntüden doğru olanı seçer.

Bu yöntemlerin tamamında ortaya çıkan verilerin kullanılabilir hale gelmesi için anlaşılabilir bir şekilde çözümlenmesi gerekir.

Seçilen çevre olarak tatil köyleri

Tatil köyünün tanımı ve önemi

“Tatil köyleri; doğal güzellikler içerisinde, rahat bir konaklama yanında çeşitli spor, eğlence ve satış hizmetlerinin de sağlandığı yaygın yerleşim düzenindeki en fazla iki katlı yapılardan oluşan, en az 60 odalı konaklama tesisleridir.” (Turizm Bakanlığı, 2002a). Türkiye’de 2001 yılında turistlerin en çok kullandığı tesisler %73 oranla oteller olmuş, bunu %22 oranla tatil köyleri ve %5 ile diğer tesisler izlemiştir. Bunun yanı sıra tesislerde toplam geceleme sayısı ortalamasına baktığımızda, Türkiye ortalaması 5.2 gece iken tatil köylerinde bu oran 5.5 ile diğer tesisler arasında en yüksek değere ulaşmaktadır. Yine aynı yıl yapılan anketler sonucunda tesislerin ortalama doluluk oranları %58.5 iken, tatil köylerinin doluluk oranı %70 ile en yüksek değere ulaşmıştır (Turizm Bakanlığı, 2002b).

Buna göre, tatil köyleri tüm diğer turizm tesisleri içinde önemini kanıtlamış bir yerleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece okunabilirlik bakımından önem verilmesi gereken bir yerleşme türü haline gelmektedir.

Tatil köylerinde çevre işaretlerinin tespit yöntemi

Bu çalışmada okunabilirlik araştırması için çevre olarak Antalya şehri Belek beldesinden Asteria, Grida ve Megasaray tatil köyleri, yöntem olarak da anket ve harita oluşturma teknikleri kullanılmıştır. Yapılan anket çalışmasında çevre işaretlerinin tespiti için açık uçlu sorulardan ve katılımcıların çizdiği bilişsel haritalardan

yararlanılmıştır. Açık uçlu anket sorularında tatil köyünden ayrıldıktan sonra katılımcının en çok hatırlayacağı elemanlar araştırılmış, bilişsel harita sorularında ise, her üç tatil köyünde de katılımcıya içi boşaltılmış bir vaziyet planı verilmiş ve içine hatırlayabildiği tüm elemanları çizmesi istenmiştir.

Anket sorularının değerlendirilmesi Yerleşmeyi hatırlatan mimari elemanların çözümlenmesi

Ankette yerleşmeyi daha sonradan hatırlatan elemanları bulmak amacıyla açık uçlu soru sorulmuştur. Daha sonra bu soruya verilen cevaplar çözümlenmek amacıyla gruplanmış ve sonuçta her elemanın bütün katılımcılar arasında kullanım oranı ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkan cevaplar çözümlendiğinde üç tür veri ortaya çıkmıştır:

1. Birimler: Hatırlanan mimari elemanlardan birim olanları anlatmaktadır (havuz, bar, konutlar vb.).
2. Nesnelere: Hatırlanan mimari elemanlardan üçüncü boyutta var olan nesnelere anlatmaktadır (kolonlar, çatılar vb.).
3. Algısal uyarıcılar: Hatırlanan mimari elemanlardan hissedilen ancak fiziksel olarak var olmayan uyarıcıları anlatmaktadır (renkler, müzik vb.).

Sonuçların değerlendirilmesinde her elemanın tatil köyüne göre kullanım oranı ($O_{Çİ.EL.}$) aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır:

$$O_{Çİ.EL.} = S_{SE} \div S_{KA} \times 100 \quad (1)$$

$O_{Çİ.EL.}$:Elemanların Toplam Kullanım Oranı
 S_{SE} :Seçeneğin Toplam Seçim Sayısı
 S_{KA} :Katılımcı Sayısı

Katılımcı sayıları Asteria için 50, Grida için 50, Megasaray için 44 kişidir.

Anket sorusunda çevre işaretleri ve ilintili mimari elemanların kullanımını değişkenlik göstermektedir. Asteria için en çok hatırlanacak mimari elemanlardan %10’un üzerinde seçilenlerden en çoktan aza doğru havuz, peyzaj, konaklama

üniteleri ve havuz başı bar olmaktadır. Grida için havuz, peyzaj ve amfi tiyatrodur. Megasaray için ise konaklama üniteleri, havuz ve peyzajdır. Buna göre tatil köylerinde havuz ve peyzaj bilişsel haritaların ortak elemanları olmaktadır. Tüm oranlar içinde Megasaray'daki konaklama ünitelerinin yüksek değeri ve peyzajın ortak olarak tüm tatil köylerinde yüksek değerle seçilmesi dikkat çekmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Üç tatil köyü'nde seçilmiş elemanların kullanım oranları ve mevcut olma durumları

BİRİMLER	Asteria (O _{CLEL})	Grida (O _{CLEL})	Megasaray (O _{CLEL})
Havuz başı bar	%10	%6	%0
Konaklama ünitesi	%16	%6	%48
Havuz	%36	%18	%36
Sahildeki barlar	%9	%0	%0
Deniz	%10	%0	%16
Giriş binası	%2	%0	%9
Amfi tiyatro	%2	%14	%0
Restoran-bar	%0	%4	%0
Peyzaj	%24	%30	%32
Türk kahvesi	%0	–	%0
NESNELER			
Kolonlar	%12	%6	%5
Çatılar	%14	%30	%5
Su oyunları	%2	%4	%30
Mimari detaylar	%8	%30	%14
Büyük ağaçlar	%12	%24	%5
Palmiye ağaçları	%0	%24	%36
Kule	%10	%76	%0
Rüzgar gülü	%4	–	–
Heykeller	%4	–	–
ALGISAL UYARICILAR			
Renkler	%10	%0	%8
Müzik	%4	%0	%0
Ağaç, çiçek kokusu	%4	%0	%0

Çevre işaretlerinin seçimi Asteria için en çoktan aza doğru çatılar, kolonlar ve büyük ağaçlardır. Grida için kule, çatılar, mimari detaylar ve ağaçlardır. Megasaray için ise palmiye ağaçları, su oyunları ve mimari detaylar olmaktadır. Tüm oranlar içinde Grida'daki kulenin oranının %76 gibi çok yüksek çıkması bu elemanın baskınlığını göstermektedir. Asteria'daki kolonlar çevre işareti olarak seçilmekte ve peyzaj elemanlarından

palmiye ağaçlarının kullanımı yoğunlaşmaktadır. Megasaray için ise peyzaj ve havuz başı su oyunları önem kazanmaktadır.

Renklerin bu soruda kullanımı Asteria ve Megasaray'da artış göstermektedir. Bu durum o tatil köylerinin tasarımı tarafından etkilenmektedir. Bunların dışında en çok hatırlanan birimler Asteria için havuz, peyzaj ve konaklama üniteleri, Grida için peyzaj, havuz ve amfi tiyatro, Megasaray için konaklama üniteleri, havuz ve peyzaj olmaktadır. Burada Megasaray'daki %48 oranında konaklama ünitelerinin seçimi en yüksek değer olarak dikkat çekmektedir.

Bilişsel haritaların çözümlenmesi

Anketin dördüncü bölümünde yer alan bilişsel harita testi için yapılan çizimlerin çevre işaretleri ile ilişkili görülen birim çizim ve isimleri alınmıştır. Ancak bu bilginin değerlendirilebilmesi ve çevre işareti seçimi ile ilgili incelemede veri oluşturması için çözümlenmesi şarttır. Burada bilişsel haritaların çözümlenmesi sonucunda, grafik anlatımda kullanılan çevre işaretlerinin tamamı listelenmiş ve her tatil köyü için kullanılan çevre işaretleri irdelenmiştir. Bilişsel haritalarda ortaya çıkan çevre işaretleri üç türde olmaktadır:

1. İçine girilemeyen çevre işaretleri: Çevre içinde var olan ve insanın içine giremediği ancak çevreyi okurken bir veri olarak kabul ettiği elemanları kapsar. Bilişsel haritada bu elemanlar çizim olarak gösterilmiştir; çizimin grafik anlatımı katılımcının kişisel yeteneklerine göre değişiklik göstermektedir. Ancak bu farklılıklar göz önüne alınmamış, anlatmaya çalıştığı elemanın kimliği değerlendirilmiştir (resepsiyon havuzu, havuz çevresi kolonları, vb.).
2. Tekrar etmeyen alt birimler: Tek başına bir tatil köyü birimi olamayacak kadar küçük olan, ancak bilişsel haritada yer alan tek başına veya bir birimin altında yer alan mekan parçasıdır (animasyon masası, jakuzi, bagaj odası vb.).
3. Tekrar eden alt birimler: Tatil köyü içinde tek bir yerde var olmayıp çeşitli yerlerinde aynen tekrar eden veya çoğul olarak var olan eleman veya mekan parçalarıdır (tuvaletler, tenteler vb.).

Çözümlemede “bilişsel haritada çevre işareti kullanım oranı”nı ($O_{Çİ.BH}$) hesaplamak amacıyla üç tatil köyünden ortaya çıkan değerlere aşağıdaki formül uygulanmıştır:

$$O_{Çİ.BH} = S_{SE} \div S_{KA} \times 100 \quad (2)$$

$O_{Çİ.BH}$:Bilişsel Haritada Çe. İş. Kulla. Ort.
 S_{SE} :Verinin Toplam Kullanım Sayısı
 S_{KA} :Katılımcı Sayısı

Katılımcı sayıları Asteria için 50, Grida için 50, Megasaray için 44 kişidir.

Çevre işaretlerinin bilişsel haritalarda kullanımının değerlendirilmesinde Grida tatil köyündeki kule'nin %62 ile tüm değerler içinde en yüksek değeri alması çevrenin okunmasındaki önemini göstermektedir. Aynı tatil köyünde konutların çevre işareti seçilme oranlarının %48 gibi yüksek düzeyde olması konutların okunabilirliğini göstermektedir. Grida tatil köyünde düzenli yaya aksları şeması mevcuttur (Tablo 2).

Üç tatil köyünde planlama ve tasarım farkları nedeniyle farklı elemanlar çevre işareti olarak seçilmiştir. Buna göre tatil köylerine göre %10 oran üzerinde ve en çoktan aza doğru seçilen çevre işaretleri aşağıdadır:

- Asteria Tatil Köyü: Palmiye ağaçları, ana aks havuzları, kaldığı konut, resepsiyon orta havuzları, ana aks kolonları, alışveriş avlusu kolonları, animasyon masasıdır
- Grida Tatil Köyü: Kule, kaldığı konut, palmiye ağaçları, ana aks havuzları, resepsiyon orta havuzları, ana aks kolonları, deniz kenarı tenteleri, iskele ve duşlardır
- Megasaray Tatil Köyü: Havuz atlama, yörük çadırı, animasyon masası, muz ağaçları, iskele ve kaldığı konuttur.

Sonuçlar ve tartışma

Çalışmada çevre işaretlerinin tatil köylerinin okunabilirliği üzerindeki rolüne ilişkin sonuçlar şunlardır:

- Tatil köylerinde rekreasyon amacına yönelik elemanlar tüm yerleşim türlerinde ortak çevre

işareti olarak seçilmektedir. Bunlara havuz, büyük ağaçlar, düzgün çimler ve palmiye ağaçları dahildir.

Tablo 2. Üç tatil köyü için bilişsel haritalarda seçilmiş elemanların kullanım oranları ve yerleşmede mevcut olma durumu

İÇİNE GİRİLEMİYEN ÇEVRE İŞARETLERİ	Asteria ($O_{Çİ.BH}$)	Grida ($O_{Çİ.BH}$)	Megasaray ($O_{Çİ.BH}$)
Havuz çevresi kolonları	%8	–	–
Ana aks kolonları	%14	%14	–
Resepsiyon orta havuzları	%18	%18	–
Ana aks havuzları	%20	%20	–
Alışveriş avlusu havuzları	%10	–	–
Palmiye ağaçları	%28	%28	%9
Resepsiyon heykelleri	%4	–	–
Muz ağaçları	–	–	%14
Kule	–	%62	–
Havuz atlama	%8	%34	%43
Animasyon masası	%10	%4	%23
TEKRAR ETMEYEN ALT BİRİMLER			
Ankesörlü telefon	%0	%4	–
Masa tenisi masaları	%2	%0	–
Dondurma kulübesi	–	%6	–
Havlu değiştirme masası	%4	–	–
Resepsiyon bagaj odası	%2	%0	–
İskele	–	%14	%16
Jakuzi	%8	%0	–
Kaldığı konut	%20	%48	%11
Yörük çadırı	–	–	%39
TEKRAR EDEN ALT BİRİMLER			
Tuvaletler	%2	%8	%0
Havuz kenarı tenteleri	%0	%6	%5
Deniz kenarı tenteleri	%4	%16	%9
Duşlar	%0	%10	%0

- Yöresel özellikleri yansıtan sütun, çatı, kemer ve renk kullanım çeşitliği gibi mimari detaylar ve en çok kullanılan birimlere yakın su oyunları gibi strüktürler çevre işareti olarak seçilmektedir. İnsanın genelde görmeye alıştığı, aşına olduğu sade biçimler dikkat çekmemektedir.
- Düşeydeki boyut farkı ve çevresinden konum farklılığı ile ayrılan bir çevresel eleman aks yönelmesi ile birlikte güçlenerek tüm yerleşme düzeyinde bir çevre işareti olabilmektedir. Bu düzeyde bir çevre işaretinin varlığı bilişsel haritalarda kullanılma oranını çok belirgin bir şekilde yükseltmektedir. Buna göre bu tür bir referans noktasının varlığı çevrenin okunmasında son derece yararlı olmaktadır.
- Ana aksı iki kenardan sınırlayan kapalılığın oranının azalması çevre peyzajın görsel olarak algılanmasını kolaylaştırmakta ve peyzaj daha sonradan en çok hatırlanabilir bir öge haline gelmektedir.
- Duyusal uyarıcı olarak ses ve koku, mevcut çevre içinde çok az fark edilir öğeler olmaktadır.
- Yerleşim şemasının türü ile tatil köyünde çevre işareti seçimi arasında herhangi bir bağlantı bulunamamıştır.

Bu veriler doğrultusunda okunabilirlik düzeyini yüksek tutmak amacıyla çevre işaretlerinin tasarımı ile ilgili şu hususlar önem kazanmaktadır:

- Tatil köyünün herhangi bir noktasından veya en azından ana aksından görülebilen boyut, biçim, konum veya rengi ile farklılaşan bir çevre işareti tasarlanmalıdır.
- Tatil köylerinde en çok kullanılan birim havuz olduğundan pazarlama bakımından en çok kullanılan birimleri ona yakın veya çevresinde düzenlemek doğru olacaktır.
- Çevre işareti seçiminde havuz çevresinde yer alma, günlük hayatta karşılaşılmayan tüm doğal veya yapay elemanlar, su oyunları, taklit heykel ve çadır gibi fantastik öğeler, yiyecek hizmet mekanları, ilginç isimli birimler hatırlanabilir çevre işaretleri kategorisine girmekte ve tasarımlarda ilgiyi sürekli tutmada faydalı olmaktadır.

Kaynaklar

- Al-Kodmany, K., (2001). Supporting imageability on the world wide web: Lynch's five elements of the city in community planning, *Environment and Planning B*, **28**, 805-832.
- Atalay, H., (1999). *İngilizce-Türkçe Sözlük 2 J-Z*, Türk Dil Kurumu, Yayın no: 714, 1976.
- Avery, R., Bezmez, S., Reymonds, A., Yahyalı, M., (1979). *İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü*, Redhouse Yayınevi, İstanbul.
- Aydınlı, S., (1999). Kentsel mekanı okumak, Görüngübilim bakış açısıyla kentsel mekan, *Türkiye'de Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Çerçevesinde 10. Buluşma*, s. 155-165, 27-29 Mayıs, YEM, İstanbul.
- Banai, R., (1999). A methodology for The Image of the City, *Environment and Planning B*, **26**, 133-144.
- Belingrad, L., Péruch, P., (2000). Mental representation and spatial structure of virtual environments, *Environment and Behaviour*, **32**, 427-442.
- Curl, J. S., (1992). *Encyclopedia of Architectural Terms*, Donhead Publishing, London.
- Eco, U. (1991). *Açık Yapıt*, Kabalcı, İstanbul.
- Hasol, D., (1998). Landmark, *Mimarlık ve Yapı Terimleri Sözlüğü – İngilizce, Fransızca, Türkçe*, YEM Yayınları.
- Jansen-Osmann, P., (2001). Using desktop virtual environments to investigate the role of landmarks, *Computers in Human Behavior*, **18**, 427-436.
- Kaplan, S., Kaplan, R., (1982). *Cognition and environment: functioning in an uncertain world*, Ann Harbor, MI:Ulrich.
- Lynch, K., (1960). *The Image of the City*, The MIT Press.
- Moughtin, C., (1992). *Urban Design: Street and Square*, London.
- Nasar, J. L., ed. (1988). The Effect of Sign Complexity and Coherence on the Perceived Quality of Retail Scenes, *Environmental Aesthetics*, 300-320, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pollet, D., Haskell, P. C., (1979). *Sign Systems for Libraries: Solving the Wayfinding Problem.*, R.R. Bowker Co., New York.
- Wener, R., Kaminoff, R., (1983). Improving environmental information: effects of sign on perceived crowding and behaviour, *Environment and Behaviour*, **15**, 3-20.

Tatil köylerinin okunabilirliği

Yeung, H. W. C, Savage, V. R., (1996). Urban Imagery and the Main Street of the Nation: The Legibility of Orchard Road in the Eyes of Singaporeans, *Urban Studies*, **33**, 473–494.

Anon, (2003). Legibility, The Plain Language Assoc, Canada.
<http://plainlanguagenetwork.org/type/utbo121.htm>

Turizm Bakanlığı, (2002a). Turizm Tesisleri Yönetmeliđi, Madde 21.
<http://www.turizm.gov.tr>

Turizm Bakanlığı, (2002b). Türkiye'de konaklayan kişi, geceleme sayısı, ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarının bölgelere, tesis cins ve sınıflarına göre dağılımı (2001).
<http://www.turizm.gov.tr>